

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เพื่อแสวงหาเหตุและผล โดยให้คำอธิบายในปรากฏการณ์เกี่ยวกับปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ของการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเกิดอะไรขึ้น อย่างไร โดยองค์รวมมองวิถีการดำเนินชีวิต ปรากฏการณ์จริงในภาคสนาม ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากการอภิปรายกลุ่มย่อย บันทึก สภาพแวดล้อม อดีต ปัจจุบันและในอนาคต การรวมกลุ่ม พฤติกรรม กิจกรรม การนำแนวเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (indepth interview) ตั้งเกตอย่างมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม แปรความหมายเชิงวิเคราะห์และ สังเคราะห์ สะท้อนภาพปัจจัยที่สำคัญของชุมชนในการสร้างทุนสังคม ทุนทรัพยากรของชุมชนของการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

- 3.1 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 ข้อมูลและแหล่งรวบรวมข้อมูล
- 3.3 เครื่องมือและวิธีเก็บข้อมูล
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การจัดการข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) ในการกำหนดประชากรกลุ่มตัวอย่าง โดยการจัดประชากรออกเป็นพวกชั้น (stratum) การแบ่งประชากรเป็นพวกชั้นนั้น ยึดหลักให้มีลักษณะภายในคล้ายกัน หรือเป็นเอกพันธ์ (homogeneous) มากที่สุด แต่จะแตกต่างกันระหว่างชั้นมากที่สุด โดยตัวอย่างกลุ่มประชากรสุ่มมาเท่ากัน

การกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ตัวแทนของกลุ่มตัวอย่าง กำหนดตัวอย่างจากประชากรในชุมชน 1,184 คน มี 315 ครัวเรือน โดยกำหนดจำนวนประชากรทั้งหมดในการวิจัยเป็น 5% จากจำนวนประชากร เทียบเทียบกับ 20% ของจำนวนครัวเรือน ได้ 60 ตัวอย่างโดย

แบ่งเป็น 3 กลุ่ม เพื่อเป็นตัวแทนของชุมชนบ้านร่องกาศไต้ ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน 10 ตัวอย่าง เช่น พระ ผู้นำเกษตร ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน กลุ่มชาวบ้าน 10 ตัวอย่าง เช่น เกษตรกร พ่อ ค้า แม่ค้า ผู้สูงอายุ เยาวชน นักศึกษา กลุ่มข้าราชการ 10 ตัวอย่าง เช่น ทหาร ตำรวจ ครู สาธารณสุข พนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการอาศัยวิธีการ (snowball) กลิ้งก้อนหิมะ เป็นการแนะนำของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ให้สัมภาษณ์ อันดับต่อไป เพื่อเป็นการเชื่อมโยงข้อมูลและมีความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่างสอดคล้องกับวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น ในการกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายอื่นๆ รายต่อไปในการได้ข้อมูลการอภิปรายกลุ่ม และ แบบสัมภาษณ์ ดำเนินการวิจัยโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ชุมชน อย่างมีส่วนร่วม (PRA) กำหนดกลุ่มตัวอย่างในการอภิปรายกลุ่ม ที่เป็นประชากรในชุมชนเพื่อเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ข้อปัญหาโดยการกำหนดมีองค์ประกอบกลุ่มตัวอย่าง 30 ตัวอย่าง จาก ผู้นำชุมชน ข้าราชการ ชาวบ้าน เป็นอย่างน้อย

3.2 ข้อมูลและแหล่งรวบรวมข้อมูล

3.2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

ข้อมูล ลักษณะสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของชุมชน ได้แก่ ประวัติหมู่บ้านร่องกาศไต้ หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 11 บริบทของชุมชน ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ ปศุสัตว์สร้างโบราณสถาน โครงสร้างชุมชน ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมจากการสังเกตพื้นที่และพฤติกรรม มีกลุ่มตัวอย่าง 60 ตัวอย่าง ข้อมูลการสัมภาษณ์ 30 ตัวอย่าง ข้อมูลอภิปรายกลุ่ม 30 ตัวอย่าง จากปัญหาการวิจัย ปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เก็บข้อมูลในพื้นที่ ระยะเวลา 2 เดือน

3.2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

ข้อมูลเสริมประกอบการศึกษา สภาพแวดล้อมในอดีต ข้อมูล จ.ป.ฐ. กกช. 2 ค ปัจจัยภายนอกในการสร้างทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม บันทึกของผู้ใหญ่บ้าน บันทึกผู้นำชุมชน เอกสาร สิ่งพิมพ์ ข้อมูลจากภาครัฐ และเอกชน ข้อมูลสืบค้นจากสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์

3.3 เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล

ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) ร่วมกับการกำหนดเครื่องมือการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการ

ค้นคว้าอิสระในครั้งนี้เป็น การสัมภาษณ์ อภิปรายกลุ่มย่อย และการบันทึกข้อมูลจากการสังเกต โดยมี 5 หัวข้อคำถามดังนี้

ชุดที่ 1 เป็นชุดคำถามรวบรวม ข้อมูลทั่วไป สภาพชุมชน อดีต ปัจจุบันและแนวทางในอนาคต

ชุดที่ 2 เป็นชุดคำถามปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ชุดที่ 3 เป็นชุดคำถามการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ชุดที่ 4 เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อแสดงถึงทัศนคติ ความคิดเห็น ข้อปัญหา อื่นๆ

ชุดที่ 5 เป็นแบบการบันทึกการสังเกตเพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมประเพณี วัฒนธรรม เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนอันเป็นปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

3.3.1 วิธีการสัมภาษณ์

ใช้แบบสัมภาษณ์ที่ได้วางลักษณะข้อคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยมีประเด็นคำถามดังนี้

1. ชุดคำถามรวบรวม ข้อมูลทั่วไป สภาพชุมชน อดีต ปัจจุบันแนวทางในอนาคต
2. ชุดคำถามปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคมทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
3. ชุดคำถามการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
4. ชุดคำถามปลายเปิด เพื่อแสดงถึงทัศนคติ ความคิดเห็น ข้อปัญหา อื่นๆ

3.3.2 วิธีการอภิปรายกลุ่ม

การเก็บข้อมูลจากการอภิปรายกลุ่ม จากผู้นำชุมชน พนักงานของรัฐ พนักงานเอกชน ชาวบ้าน ข้าราชการ ผู้นำศาสนาอื่นๆ ใช้เทคนิค PRA ในการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยการ

1. วิเคราะห์สาเหตุปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคมทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และค้นหาเหตุแห่งปัญหา
2. จัดลำดับความสำคัญของปัญหา
3. หาทางออกของปัญหา
4. ร่างแผนปฏิบัติการ หรือแผนชุมชน

3.3.3 บันทึกข้อมูลจากการสังเกต

เป็นแบบการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตเพื่อศึกษาพฤติกรรมกลุ่ม (group behavior) คือ การศึกษาพฤติกรรมของคนที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มที่ต้องแสดงร่วมกัน (together) โดยศึกษารูปแบบ

วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความยุติธรรม ของการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บตัวอย่างตามแผนการดำเนินการดังนี้

1. ติดต่อขอเข้ามาศึกษาในชุมชน โดยแจ้งผู้ใหญ่บ้านให้รับทราบ เมื่อมาอาศัยในชุมชน
2. เริ่มเก็บ โดยการบันทึกสังเกต โดยการร่วมกิจกรรมในชุมชน และไม่ร่วมกิจกรรม
3. นัดหมายอภิปรายกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม
4. สัมภาษณ์ตามนัดหมาย ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ข้าราชการ
5. ศึกษาเอกสารข้อมูลชุมชน เพิ่มเติม สร้างภาพถ่าย กราฟ ตาราง เพื่อเชื่อมโยง อื่นๆ
6. หากข้อมูลไม่เพียงพอหรือคิดตรงประเด็นที่สนใจ ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
7. เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ศึกษา โดยประมาณ 2 เดือน

3.5 การจัดการข้อมูล

รูปแบบวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยในเชิงคุณภาพตาม สุกงศ์ จันทวานิช (2551) ได้ให้วิธีการไว้เพื่อเป็นแบบในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการอภิปรายกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ มาสรุปเนื้อหาให้ตรงประเด็นแล้วจัดลำดับข้อมูล นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล วิธีการตรวจสอบข้อมูลการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยการไม่ปักใจว่าแหล่งข้อมูลแหล่งใดแหล่งหนึ่งที่ได้มาตั้งแต่แรกเป็นแหล่งที่เชื่อถือได้ ผู้วิจัยต้องหาความรู้จากแหล่งอื่นๆ มาประมวลเข้าด้วยกันแล้วก็รวมได้เป็นเพียงข้อมูลสองแหล่งคือ ข้อมูลที่เหมือนแบบแรก และข้อมูลที่ตรงข้ามกับแบบแรกซึ่งเรียกได้ว่าแบบที่สอง และแสวงหาข้อมูลต่อไปจนพบข้อมูลแบบที่สาม ข้อมูลที่ต่างไปจากที่หนึ่งและแบบที่สองถือเป็นข้อมูลแหล่งที่สาม

ขั้นตอนที่สอง ตรวจสอบเพื่อดูความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูล โดยการประเมินข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นหรือทัศนะของผู้ถูกสัมภาษณ์ (evaluative data) และข้อมูลที่เป็นการให้รายละเอียดหรือเล่าเหตุการณ์ (descriptive data) ว่าข้อมูลที่ได้มาครบถ้วนและมีคุณภาพเพียงพอในการวิจัยหรือไม่ จากเนื้อหาของข้อมูลอยู่ในรูปการอภิปรายกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ

ขั้นที่สาม การจดบันทึกและการทำดัชนีข้อมูล (note taking and indexing) โดยการเลือก ใช้ดัชนีเชิงอธิบาย (explanatory index) จากการอภิปรายกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ มาอธิบาย ปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคมทุนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

ขั้นที่สี่ การทำข้อสรุปชั่วคราวและการกำจัดข้อมูล (memoring and data reduction) การทำสรุปชั่วคราว โดยการลงเขียนประโยค (statement) ซึ่งผู้วิจัยคาดว่า เป็นลักษณะหรือความเชื่อมโยงของข้อมูล ซึ่งต้องมีความสอดคล้องกันกับการทำดัชนี เมื่อผู้วิจัยเขียนประโยคสรุปแต่ละประโยค เพื่อทราบว่าข้อมูลส่วนใดคือข้อมูลที่ต้องการต่อไปเพื่อการตรวจสอบหรือหาข้อมูลเพิ่มเติม และข้อมูลส่วนใดคือข้อมูลที่ไม่จำเป็นเพื่อลดขนาดข้อมูลและช่วยกำจัดข้อมูลที่ไม่ต้องการออกไป

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลของปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่ม การสังเกต แล้วค้นหาคำสรุป

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป (drawing and verifying conclusion) ใช้วิธีการสร้างบทสรุป โดยการนำข้อสรุปย่อยที่ทำไว้มาประมวลหรือปะติดปะต่อเข้าด้วยกัน ให้เป็นชุดของคำอธิบายที่ได้เรื่องราวที่ ตรง เป็นจริงและสามารถเข้าใจได้ เมื่อเขียนคำอธิบายเหล่านี้ขึ้นแล้ว นำข้อมูลจากการสังเกต มาบรรยายผนวกเพื่อเป็นสนับสนุนเชื่อมโยงข้อมูล ก็จะเป็นข้อค้นพบและเป็นข้อสรุปของการวิจัย

โดยการพิสูจน์บทสรุป เป็นการพยายามยืนยันคำอธิบายความคิดที่ก่อรูปขึ้นนั้นมีความสอดคล้อง เหมาะสมที่สุดแล้ว ตามรูปธรรมที่ถูกรับรู้ขึ้นมา ว่าการสรุปของผู้วิจัยหนักแน่นตรงกับกับทฤษฎี แนวความคิด หลักการ และข้อมูลทางสถิติอื่นๆ ที่นำมาอ้างอิง